

Bij zijn „golf” en zijn „bark.”

De kunst is een heerlijke gave, de zichtbare uitdrukking als het ware van onze behoefte aan verlossing. Daarom schildert zij soms het ideaal van een leven vol orde en harmonie

P. Biesterveld.

We hebben te schrijven van een kunstenaar, die zichzelf niet begreep. Of liever, die zich vergiste in zijn kunst, zooals hij zich ook op ander terrein heeft vergist. Bij wien de natuur boven de leer ging. Die, omdat hij een wezenlijk kunstenaar was, het karakter der kunst in 't algemeen niet verloochenen kon in zijn werken en dit karakter beleed in zijn studies, zijns ondanks.

Zoo stond het met Courbet.

Gustave Courbet was een Fransch schilder, die zich in zijn jeugd naar Parijs had begeven om er in de rechten te studeeren, doch dien de neiging tot de schilderkunst naar het Louvre bracht, om er de stukken der oude meesters te bestudeeren. Hij was wat de Engelschman noemt een „selfmade man;” zonder het atelier van een schilder te bezoeken werd hij schilder van naam. Geboren kunstenaars zijn leerlingen en leeraren tegelijk.

Courbet is een mensch geweest, wiens leven en arbeid ons heel wat te denken en heel wat te leeren geeft. Een ongeloovige, die de machteloosheid van zijn ongelooft heeft uitgeroepen in zijn kunst. Een materialist, die met zijn eigen denkbeelden als gespot heeft. Man der revolutie, der verbrijzeling, die in harmonie, in rust zijn geluk zocht. Courbet is door louter tegenstellingen te schetsen. Zeker, ook als kunstenaar heeft hij gepoogd revolutionnair te zijn. De school der impressionisten noemde hem haar voorlooper, en deze school was zelf voorloopster van de school der nieuwere „woordkunst.” Wat in en na '80 op literair gebied als „de kunst” bij uitnemendheid door sommigen werd verheerlijkt, was navolging van de Fransche schilderschool, was overbrenging van de ideeën, daar gehuldigd, op letterkundig gebied.

De critiek heeft dezen Courbet niet gespaard. Door zijn overdreven realisme moest er heel wat aan te merken zijn op compositie, teekening en perspectief.

Ook al wees het krachtig coloriet en de levendigheid der figuren op den kunstenaar.

En zonderling. Als hij stukken schilderde, die aan de oude school herinnerden, dan was hij in zijn kracht, dan genoot men van zijn natuurlijke, forsche kunst. Dan begreep men hem en dan verstond hij zichzelf ook. Courbet meende, dat hij materialist kon heeten. En in zeker opzicht was hij het ook.

't Is hem gegaan, als alle materialisten. Hij heeft, misschien onbewust, zijn fiasco beleeden. Het materialisme is onmenscheijk. God zelf legde in 's menschen hart het zaad der religie, en daarom zocht en zoekt ook de Heiden naar de geestelijke wereld. Courbet viel eens uit: „Engelen? Wie heeft ze ooit gezien? Ik zal er schilderen, zoodra ik er gezien heb.”

Dat is de taal van het materialisme. Het gelooft, het wil gelooven, wat zinnelijk waarneembaar is. De rest loochent het.

Maar nu staat de kunst vierkant tegenover dit materialisme. Het laatste heeft wel gepoogd zijn invloed op de eerste uit te oefenen, en de realistische richting in de kunst is niet anders dan gevolg van die poging, maar oorspronkelijk zijn die twee gezworen vijanden.

De geest der eeuw heeft de kunstwereld bedorven.

En zeg nu niet, dat de nieuwe kunstrichting toch uitermate zeer mystiek is en symboliek en meer dan geestelijk — want dit al is niet anders dan een belijdenis van een reusachtig fiasco. Ander uiterste van eenzelfde geest.

De kunst is naar haar oorsprong en karakter idealistisch. Ze is genoemd een lichtstraal uit de verheerlijkte wereld in de ellenden van ons leven. Ze zoekt de volkomenheid,

den vrede, de harmonie. Ze roept met luider stemme uit, waarnaar een menschenleven smacht. Ze wekt het heimwee naar een verloren Paradijs. Of ook, ze poogt de graven onzer wereld met bloemen te bestrooien, en weg te schertsen den ernst van den levensstrijd. Ze tracht de zonde weg te zingen, zooals de Grieksche kunst dit bij uitnemendheid heeft getracht. Zooals in de tenten van den geweldenaar Lamech de oude wereld door harpen en orgelen met den strijd tegen distelen en doornen moest verzoend.

Maar idealistisch blijft ze, en omdat Courbet kunstenaar was, is hij dit idealisme niet ontkomen.

Wat zegt ons zijn „golf” en zijn „bark”? Die zee, die wolken spreken van kracht. Van driftige kracht, zoo ge wilt, en hierin herinnerend aan den man, die ze u beeldde, den revolutionnair, die woest en blind als lid der Commune van Parijs, meegewerkt heeft tot omverwerping der Vendôme-zuil.

Maar die kracht dan, die geweldige kracht — had Courbet, de materialist, ze gezien?

Evenmin als hij engelen gezien had. „De Golf” is inderdaad schoon. Het stuk herinnert door de prachtige hemelschildering aan de kunst van Murillo. Diep is die hemel; onheil spellen die donkere wolken met hun ronde lichtgerande koppen. Woest is de zee; de storm giert er over heen en met de kracht van zware raderen rollen de golven naar de kust.

Bestaat er tegen die kracht wel een kracht? Schijnt niet, is niet die stormzee alvermogend? Maar — die bark dan, op den voorgrond? Die kleine, nietige notedop — symbool van het schip, dat door de golven gedragen wordt, en dat ze — met Gods hulp — trotseert?

Maar — die bark dan; wat hebt ge er door willen zeggen, Courbet! materialist?

Is dat de beraden wil, is dat het rustige denken en nadenken, omgezet straks in een wèlbewuste daad, in een kalme, maar zekere actie, in een arbeid, die recht op z'n doel afgaat?

Die bark — is dat de menscheijke kracht, machtiger dan de onbewuste en driftige kracht der zee, omdat ze in wijsheid haar wortel heeft?

Ziet ge wel, dat Courbet zich vergist heeft, toen hij zich als materialist aandiende? Want óók dien wil, dien beraden wil heeft hij nooit gezien, zoomin als hij engelen gezien had.

Courbet was idealist, omdat hij kunstenaar was, omdat de kunst het ideaal zoekt.

En Courbet, revolutiemans, hebt ge niet in uw „golf” en uw „bark” het onzinnig dwaze der revolutie geteekend? Revolutie mag neerwerpen, vernielen, vernietigen, men mag haar noemen redster eener ellendige maatschappij, 't eind is altoos weer, dat men vraagt, bidt, smeekt om orde en harmonie, al zou ook een Napoleon die orde moeten brengen. Men vlucht naar z'n barken om de niets-ontziende woede der revolutiegolven te ontgaan.

Zoo handhaaft zich het oorspronkelijk karakter der kunst tot in de meesterwerken der revolutionnairn toe.

Naar het ideaal dorst het menschenhart. En we vergeten het niet — de kunst kan dien dorst niet lesschen.

Ze kan de behoefte aan verlossing uitdrukken, maar de verlossing bezorgen vermag ze niet.

Ze kan zingen van de levensellende, dat u 't harte bloeden gaat, maar de ellende bezweren en uw wonden heelen vermag ze niet.

Ze kan boven de donkere graven haar marmeren tomben bouwen, maar die graven wegnemen vermag ze niet. Daarom is de kunstreligie zoo arm.

Het levensideaal zal eens naar luid der Schrift werkelijkheid worden.

God zal Zijn Schepping vernieuwen en doen leven naar de volmaakte wet der heiligste harmonie.

Dan zullen de zangen niet meer spreken van zonde en van dood, van lijden en van teleurstelling. Het leven zal dan glorieeren in onvernietigbare schoonheid, en slechts van leven en levensweelde en levenszegepraal zullen dan de „zangers en de speellieden” getuigen.

A. L. v. H.

